ПЕТРА

церковний торговельний магазин в Пряшеві

пропонує Вам:

Вел. зборник (латинкою)	80,—
Прот. Доц. П. Алеш: Історія Церкви	150,—
Православный катехизис (рос.)	10,—
Др. П. Кернашевич: Порівнююче богослов'я	112,—
Теологічний зборник — V часть	52,—
Теологічний зборник — VI. часть	73,—
Теологічний зборник VII. часть	67,—
Фенцік: Літургіка	3,80
Др. І. Качур: **Археологія (слов.)**	15,—
Др. П. Кернашевич: Пастирське богослов'я (слов.)	18,—
Гомилетика (слов.)	**10,—**
Наше Православіє (чесь.)	10,—
Правосл. катехизис (слов.)	**9,—**
Прот. д-р Ш. Пружинський: Вступ до Нового Завіту (слов.)	98,—
Наш час (чеськ.)	11,—
Д-р Я. Шуварський: **Єпископ Горазд**	48,—
Служебник	60,—

Слідуючий номер вийде 2 січня 1982 р.

Видає: Православна Церква в Чехословаччині у ЦВ у Братіславі. — Редакція: 680 01 Пряшів, вул. ім. Словацької республіки рад № 1, тел.: 313 79. Керує редакційна колегія. Відповід. редактор проф. Др. Стефан Пружинський, технічний редактор Г. Ференцова. — Виходить 12 раз у рік. — Друкують Дукянські друкарні, н. п. Пряшів. Річна передплата 12 Кчс, один номер — 1 Кчс. Річна передплата для кордону — 2 долари — Поширює ПГС. Замовлення приймає кожний поштамт і листоноші. Закордонні замовлення треба надсилати на адресу PNS — Ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Číslo indexu: 49 894.

ЗАПОВІТ СВ. КИРИЛА І МЕФОДІЯ

РІК ВИДАННЯ XXIV МІСЯЧНИК ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ № 12/1981

Ми хочемо спокій мирі

Все миролюбне людство світу докладає всіх зусиль для того, щоб було забезпечено мир і спокій в світі. Але завжди знайдуться люди, які не радо розуміють це зусилля і противляться йому. І наперекір заключенню Договору в Хельсінкі, завдяки таким силам не настало покращання ситуації в світі, не було знижено стан військ і зброї.

Людство бореться не лише за мир в світі, але і за охорону природи. Намагається пригальмувати нищівні наслідки промислового виробництва на навколишній природі. Сьогодні ми вже знаємо, які наслідки промислових відходів, який їх вплив на людський організм. Та це майже ніщо у порівнянні із нищівною силою зброї масового нищення.

Недавно ми пригадали собі 36 років з дня закінчення другої світової війни. Ми знову пригадали собі нещастя і муки, які принесла війна, це все нас і далі веде боротись із усіх сил за мир і безпеку в світі. Шостого серпня ми нагадали собі і 36 річницю вибуху американської атомної бомби, кинутої на Хіросіму і Нагасакі, і світ разом з японським народом бажав заключити договір про заборону виробництва і використання ядерної зброї. І саме в той смутнозвісний день 6 серпня ц. р. світ здивувала вістка, що президент Рейган приказав виробництво нейтронної зброї. Світ ця вістка стурбувала, як і тоді, коли президент Трумен дав згоду кинути атомну бомбу на мирні японські міста. Таким чином уряд США зробив дальший дуже небезпечний крок у напрямі до наростання озброювання і небезпеки виникнення ядерної війни.

Виробництво нейтронної зброї не може бути внутрішньою справою США, тим більше, коли правлячі кола хочуть розмітити її за межами США, а передусім розмістити її в Західній Європі. Уряд США ігнорував пропозицію СРСР про зречення виробництва ядерної зброї. Цей же уряд ігнорував і десятки дальших миролюбних пропозицій СРСР та інших країн соціалістичного табору. Тому людству добре відоме лицемірство американських правлячих кіл, які і далі хотіли б диктувати свою політику народам світу з позиції сили. Тому наш народ разом з миролюбними людьми інших країн настоює на тому, щоб негайно було розпочато переговори про воєнну розрядку і про взаємоспівпрацю між країнами.

Щодня могутніє протестний голос народних мас проти рішення президента Рейгана. Могутніє голос народу і в капіталістичних державах, зростає голос віруючих, без різниці віросповідання. Всі ж бо свідомі великої небезпеки нейтронної зброї і її наслідків на людстві і природному оточенні. Багатьом людям доброї волі відомо, що економічна ситуація в багатьох країнах світу не мала б дозволяти виробництво зброї масового нищення. Безробіття в США та в інших країнах, нестача квартир і високий процент голодуючих в різних частинах світу ясно доказують, куди б мали даватись фінансові ресурси. Ядерна енергія мала б передусім використатись на користь людства, на його благо і щастя, а не на нищення і муки.

Ми віримо, що голос більшості населення земної кулі примусить правлячі кола зректися такої небезпечної політики і що Бог і народ не дозволять довго панувати таким державним діячам. Прот. Штефан Горкай.

Різдвяне послання

СВЯЩЕННОГО СИНОДУ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Достойнішому духовенству і православним віруючим посилаємо прояв нашої любові і архіпастирське благословіння. Христос раждається — славите Єго! Христос приходить з небес, ідім Йому назустріч! Христос є вже на землі, зберіться всі навколо Нього, бо з нами співає Господеві вся земля (Пс. 95, 1) пісню нову, прекрасну і захоплюючу: «Слава во вишніх Богу і на землі мир людям доброї волі!» Христос із-за нас прийняв подобіє людське, всі радісно прославляймо! Люди, які були у пітьмі гріха, увиділи з Віфлеєма велике світло. Приходить Божа Дитина, родиться від Матері без тілесного отця, але за доброю волею Небесного Отца і з благословіння Святого Духа з чистої, нескверної Діви, вибраної з усього покоління людського Матір'ю надходячого Христа для вічного спасіння. Безтілесний, предвічний Син Отца Небесного втілюється, Невидимий стає видимим і доступним всім людям.

Він нас благословляє і закликає «Ходіть до Мене усі!» У Нього ми здобудемо дари Його благодаті, щедро роздавані, багаті і дармо. Небесний Отец вимагає від нас лиш одно, а саме любов і відданість покірному Ісусу, оповитого у скромні пелени. Ці багаті дари нас, за вченням Православної Церкви, звуть словами св. Предтечі Іоанна: «Готуйте дорогу Господеві». Всі ми, нині по-святковому одягнені в добре життя, вмиті в купелі хрещення і освячені причащанням Тіла і Крові Агнца Божого, Який взяв на себе гріхи всього світу, зібралися в св. храмі, у другому Віфлеємі. Кожний з нас за своїми силами приготував дарунки Христу Спасителю. Але нехай нас не засмучує убогість наших дарів, якщо порівняємо їх з невимовними дарами, якими нас збагатив Христос, а разом з тим і все людське покоління. Якщо ж Він приймає і думку людини, то тим більше прийме діла нашої побожності, покори, любові, віри і повної відданості.

Предвічний Бог возз'єднав Своєю Божественною Природою і людську природу «неспливно і нероздільно», таким способом назавжди возз'єднав дві основи єдністю Своєї Особи. В Ньому сполучилося людство як містична єдність. Во Христу включені всі минулі покоління, сучасні і будучі. Христос як справжня Особа є без будь-якої грішної посквернн. Є образом всіх образів і в Його образі кожен член Православної Церкви находить самого себе. Христос є чудом історії людського покоління, зразок досконалості. Є прикрасою й ідеалом кожного доброго християнина. До Христа йде кожен своєю особистою дорогою згідно з тим, скільки зібрав любові і синівської відданості любимому Ісусу. Кожен з нас має тайну своєї душі і серця, своє особисте духовне життя з Христом. Це неописима тайна, явна лише Богу. Свідчить про це духовний досвід кожного і разом всіх, хто любить Христа, всіх православних діток нашої Церкви.

Своєю вірою і любов'ю ми наблизились до віфлеємських ясел і видимо

духовним зором Богочеловіка Христа, Який приніс мир і добру волю Божу всім людям. Однак ця спільна радість всіх нас, які зібралися у святому храмі із запаленою свічкою нашої віри, урочисто вітаючи Христа, порушується дійсністю, що палії нової війни виготовляють нищівну нейтронну зброю для вбивання людей. Вони уподібнюються до кровожаждущого Ірода, який пролляв кров многих невинних дітей у Віфлеємі. В чому полягала провина цих діток? В чому полягає наша вина перед «новими Іродами», які загрожують руйнівними ядерними бомбами? Молімся біля ясел Дитятка Ісуса, щоб була ліквідована їх сила ознакою хреста Того, Хто нині приходить на землю і приносить на неї життя і мир.

Радимо в ім'я Христа, щоб всі пригадали найвищий завіт Любові «від чистого серця, і доброго сумління, і нелукавої віри. Дехто в тім прогрішили» — нагадує св. апостол Павло (1 Тим. 1, 5-6), і звертається і на тих, які мають підступний намір знищити людство нейтронною зброєю. Нагадайте собі, які гострите вістря меча, що ви тої ж природи, як і інші люди, пригадайте слова Христа Спасителя: «Всі, хто візьме меч, від меча і загинуть» (Мат. 26, 52). Тому і ми приєднуємось до хвилі протесту проти задумуваного злочину. Ми засуджуємо і тих, які погоджуються з ініціативою виробництва нейтронної зброї, яка спрямована проти найціннішого дару Божого — людського життя. Ми виходимо із засад Євангелія: «Ваше ж слово най буде: «так-так», «ні-ні». А що більше над це, то те від лукавого» (Мат. 5, 37) .Закликом Христа є, щоб всі життєві проблеми рішалися шляхом переговорів.

Якби здійснився діалог, керований справжньою пошаною до людей, пролиє благословіння Христа на всі народи, де б вони лише не були. Всі народи будуть радуватись миру, випливаючого з нього, щастя і радості, з присутності любові до життя і до добра кожної людини. Таким є заклик різдвяного послання нашої Церкви і кожного її члена до людей, які бажають жити щасливо, здобути спасіння і перебувати в Божій блаженності.

Достойніші отці, браття і сестри, віддані діти св. Православної Церкви, з щирою любов'ю Вас ще раз сердечно поздоровляємо з нагоди радісного свята миру Рождества Христа і молимось за придбання благословіння Божественної Дитини Христа. Приєднуємо і новорічне поздоровлення і в покірній молитві до Христа молимося за Ваше міцне здоров'я, мир в родинах і постійну радість в Бозі. Най буде благословенною і успішною Ваша щоденна праця на власне благо і на благо спільне нашої прекрасної країни.

Від усього серця люблячі Вас архіпастирі і Ваші брати во Христу:

† ДОРОФЕЙ,
Митрополит Празький і всієї Чехословаччини

† НИКОЛАЙ,
єпископ Пряшівський

† НИКАНОР,
єпископ Михалівський

Рождество Христово 1981 р.

Умное восхождение к Богу

Всякий раз, когда наступает праздник в честь Пресвятой Девы, Матери Божией, в душе каждого из нас с особенной красотой оживает Ее светозарный облик, который веет в нашу душу небесным миром и возбуждает в нас благоговейное преклонение пред своей Царицей Небесной.

Одно из самых ранних обстоятельств жизни Пресвятой Девы Марии Св. Церковь торжественно и молитвенно вспоминает — Введение Ее во храм Иерусалимский. Престарелые, но бездетные до этого времени родители Ее, Иоаким и Анна, предизвещенные свыше, что у них родится в старости дитя, положили в сердце своем обет — посвятить Богу богодарованное чадо: во исполнение того священного обета, когда родившаяся Дщерь достигла трехлетного возраста, должна была оставить свой родительский дом. Святые праведные Иоаким и Анна, в сопровождении всех родственников, с благоговением и торжеством отправились в Иерусалимский храм. И здесь в этом храме совершилось необычайное явление, когда трехлетняя Отроковица без всякой помощи быстро взошла по пятнадцати ступеням храма.

Исполнившись Святого Духа, первосвященник Захария взял за руку Святую Деву и ввел Ее во Святое Святых, куда сам мог входить только один раз в год. Таким чудесным явлением были удивлены даже ангелы, как говорит об этом Святая Церковь: «Ангели вхождение Пречистыя зряще, удивишася; како со славою Дева вниде во святая Святых?» (Кан. п. 9).

Исполнив обет свой, родители Девы Марии возвратились домой, а Она осталась при храме, где прожила около 12-ти лет. Жизнь при храме имела для Богоизбранной Отроковицы глубокое воспитательное значение. Оторванная от родителей и отреченная от всего внешнего мира, Она всецело, всеми силами Своей чистой души устремилась к Богу и в Нем видела единственную цель и отраду своей жизни.

Воспитываясь при храме, Она столько преуспела во всех добродетелях, что сделалась чистой и Святой обителью Духа Божия, живым храмом Господа Вседержителя.

В чем же поучение сегодняшнего праздника? Чему может научить нас трехлетняя Отроковица?

Ведь все мы имеем своей целью — быть достойным храмом Духа Святого. «Разве (вы) не знаете, — говорит апостол Павел, — что вы храм Божий, и Дух Божий живет в вас?» (I Кор. 3, 16). Но так ли это на самом деле? Пусть каждый посмотрит в храм души своей. Живет ли там Дух Святой? И каждый из нас вынужден сказать, что нет. Здесь поселилась гордость, — здесь — осуждение. В нашем храме часто присутствуют мерзость и запустение, а не Дух Святой. Но в слове Божием сказано: «Если кто разорит храм Божий, того покарает Бог, храм Божий свят, а этот храм — вы» (I Кор. 3, 17). Что же нам делать? Как избежать этого страшного осуждения? Единственный путь, идя по которому, мы избежим сего — это путь, указанный Божией Матерью. Это путь смирения, кротости, покорности

воле Божией; это путь исполнения заповедей Господних, путь молитвы и постоянного внимания к своим помыслам. Одним словом, это путь духовной жизни. Если мы делаем все возможное для поддержания жизни в теле, то тем более мы должны побеспокоиться о жизни души, которая будет жить вечно, т. е. мы долны дать для своей души и воздух духовный, и пищу, и одеяние. Невозможно достигнуть этого в один месяц или даже год. К этому надо стремиться всю жизнь. В тот день, когда мы прекращаем заботиться о теле, оно начинает страдать, так страдает и наша душа, когда мы забываем о ней, даже более, душа мучается, когда мы забываем о ней хотя бы на одну минуту.

Святая Богоотроковица Дева Мария на высоту своей духовной чистоты восходила постепенно, так должны и мы поступать в своем умном восхождении к Богу. Епископ Феофан, подвижник прошлого века, называет две ступени на этом пути.

Первой ступенью — говорит он, — есть обращение от греха к добродетели. Человек-грешник не помнит о Боге и о спасении души своей, не заботится, а живет, как живется, исполняя все свои желания. Но этот путь широкий, и он ведет к погибели. И вот, если такой человек обратится от пагубной жизни, то он прежде всего полагает в своем сердце твердое намерение отстать от своих прежних грехов и начать жить по заповедям Божиим. Если в ком нет такого твердого намерения, тот еще не начал жить для Бога, тот еще не вступил на путь к Царствию Небесному. «Я считаю для себя потерянным тот день, — говорит преп. Иоан Лествичник, — когда я не плачу в своих согрешениях». И второй ступенью восхождения к Богу является внутреннее внимание, когда христианин строго смотрит за своим сердцем и не допускает не только недобрых дел и слов, но даже и чувств и расположений. Нам необходимо строго следить, чтобы никакие суетные помышления не оскверняли наших дел. Чем чаще мы будем отсекать их, тем скорее они ослабнут, и на месте их укоренится благодарность к Богу и сознание своей немощи, а это и есть начало спасения.

Празднуя святое восхождение в храм Богоизбранной Отроковицы своими дивными подвигами с младенческих лет очистившейся для вселения Господа, попецемся и мы очистить храм души своей и сделать его достойной обителью Духа Святого.

† НИКАНОР,
епископ Михаловский.

Святий Николай — зразковий пастир душ

Св. отец Николай народився в другій половині третього сторіччя в місті Патар, край Лікія в Малій Азії. Його родичі були Феофан і Нонна і походили з визначного роду, були побожними християнами, милосердні до бідних і в такому дусі виховували і свого сина. Вони довго не мали дітей, але не втрачали надію і в постійній молитві просили Всевишнього, щоб дав їм сина, приобіцявши, що дадуть його на службу Богу. Їх молитва нарешті була заслухана: Господь дав їм сина, який під час хрещення одержав ім'я Николай (Николай означає — переможний народ). Від перших днів св. Николай жив побожним життям і такому способу життя залишився вірним аж до своєї смерті. Незвичайне поводження дитини привернуло увагу родичів, що станеться слугою Божим, а тому всі свою увагу зосередили на виховання, освіту і зокрема на пізнання християнського вчення і життя в дусі Євангелія. Побожне життя св. Николая сталося відомим жителям цілого містечка Патарі ,де єпископом був його стрий Николай. Той висвятив його в сан диякона і священика. Єпископ, сповнений Духа Святого, передбачав народу майбутнє молодого Николая такими словами: «Слухайте, браття! Я вижу нове сонце, виходяче над краєм світу, яке буде утіхою для всіх сумуючих. Благословенний народ, який буде мати його пастирем . . , і всім, що опиняться в біді, буде добрим помічником». Стрий єпископ Николай пішов у Палестину і управління єпархією доручив молодому Николаю. З великою серйозністю, відповідальністю і любов'ю він приступав до виконання своїх обов'язків та управління єпископським престолом. Помагав він бідним і особливо тим, які хотіли примирити свою бідність і нестачу грішним життям.

Після побування в Палестині св. Николай оселився недалеко від Єрусалима в селищі Бейт-Зала ббіл Ефрата, що могло статися на ініціативу стрия. Всі жителі цього селища були православні, тут знаходяться два православні храми, один з яких несе ім'я св. Николая. Він побудований на тому місці, де колись перебував цей святий муж, і християни з любов'ю його відвідують.

Св. Николай загорів великою любов'ю до Спасителя світу і тому вирішив, що залишиться в Палестині,

відокремлений від світу в монастирській келії протягом цілого життя. Але настав час, коли великий угодник Божий мусив залишити це місце і статися ієрархом Церкви в Мир Лікійських, щоб просвічувати народ світлом Євангелія і своїм прикладом. Одного дня, коли він молився, почув такі слова: «Николаю! Ця келія не є тим виноградником, на якому твоя праця принесла б урожай. Відійди звідси і ходи поміж людей, щоб в тобі прославилося моє ймення». Св. Николай послухав той голос і не відійшов до свого містечка Патарі, але до головного міста — Мир Лікійських, щоб далі продовжувати свою роботу і ухилятись від світської слави. По смерті тамтешнього митрополита Іоанна зійшлися всі єпископи, щоб обрати його наступника. Оскільки було більше кандидатів, єпископи радилися, кого мають вибрати. Одному з них явився уві сні муж, який каже йому, що має лишитися в храмі і чекати того, хто першим прийде в храм. Вранці він почув, що хтось приходить і спитався його, як називається. Св. Николай скромно і тихо відповів, що називається Николаєм і що є слугою цієї святині. У нього було звичкою приходити у храм першим. Старенький єпископ запропонував молодого Николая на єпископа в Мирах, і його пропозиція була ухвалена. Так св. Николай взявся за архіпастирську роботу. І сказано було йому: «Тепер твоя робота і твій чин вимагають від тебе, щоб ти не жив для себе, але для інших!» Цей заповіт св. Николай виконував протягом цілого життя.

Однак в той час настав неспокій у Церкві. За влади імператора Діоклеціана (285-304) Церква була піддана великому переслідуванню. Почалось нищення храмів, палення богослужбових книг, єпископів і священиків було кинено у в'язницю. Пізніше був ув'язнений і єпископ Николай. За влади Галерія переслідування християн припинилось і таким чином і св. Николай знову був визволений і міг вернутися до своєї праці пастиря душ. Однак на певний час прийшли нові муки для Церкви. Появилося нове єретичне вчення, ініціатором якого був александрійський священик Арій. Він заперечував Божественність Ісуса Христа як Сина Божого і тим самим і Святу Трійцю. Щоб в Церкві запанував мир, імператор Костянтин скликав до Нікеї І Вселенський Собор в 325 р., де зійшлося близько 318 єпископів, щоб пояснити собі вчення Церкви про Христа і заперечити безбожне вчення Арія. Пристрасно на Соборі виступав і св. Николай. Після закінчення Собору св. Николай знову з любов'ю і самовіддано продовжував свою пастирську працю та працю на благо своїх вірників і людей взагалі. Утверджував християн у вірі, навертав до Церкви тих, які дали звести себе вченням Арія, і помагав тим, які терпіли: матеріально і духовно. Многих він захоронив перед смертю, зумів навіть переговорити імператора, щоб звільнив невинних в'язнів. За свідченням св. Андрія Крітського св. Николай помагав всебічно людям, що зазнавали несправедливість і кривди, давав їм і матеріальну по-

міч, намагаючись скрити свою особу перед очима людей, щоб вони не дякували йому. «Своїми ділами і побожним життям св. Николай засвітив у Мирах як рання зоря поміж хмарами, як чистий місяць у сповні. Для Церкви Христової палаючим сонцем він був, прикрашав її, як лілія біля джерела, і був для неї пахучою олією».

Господь благословив св. Николая дожитися довгих років життя. Після короткої хвороби, він спочив з почуттям, що робив діло Боже на землі і благодать. Помер 6 грудня 342 р. (19 грудня 342) і був похоронений в Мир Лікійських.

Коли місто Мира було знищене сарацинами, то його могила береглася віруючими і монахами. В 1087 р. його мощі були перевезені в Південну Італію — в місто Барі. Спочатку були в храмі св. Евстатія, пізніше 1 жовтня 1089 р. були перевезені в новий храм, який був побудований в його честь. Верхня частина храму була збудована в 1197 р.

Літургійну пошану — службу на його честь в день перенесення його мощей у місто Барі склав монах Печерської Лаври Георгій і руський митрополит Єфрем. Православна Церква згадує пам'ять угодника св. Николая 6/19 грудня, потім 9/22 травня, а також кожний четвер в тижні, коли ставить нам його в зразок у вірі, скромності, стриманості. На його честь наш народ склав дуже гарну коляду «О, кто, кто Николая любит . . .».

Віддаймо і ми шану цьому великому угоднику, святому і захиснику здорової віри тим, що підемо його слідами, слідами доброї людини, духовного пастиря і угодника, бо в житті кожен день є кому і чим помогти.

М. Петровка, священик.

Віфлеєм — місце народження Ісуса Христа

«І ти, Віфлеєме, земле Юдина . . , з тебе з'явиться Вождь, що буде пасти народ, Мій Ізраїльський» (Мат. 2, 6). Віфлеєм, що розташований на двох бережках, видно вже з віддалі 8 км на південь від Єрусалима. Через свій клімат називається на сірійсько-халдейській мові Бет-Лагм — Дім хліба. Св. євангеліст Лука вживає назву Місто Давидове (2, 4).

Над сучасними одно- чи двоетажними будинками міста Віфлеєма височіє дзвіниця і куполи кафедрали в честь Різдва Ісуса Христа. Не так було в біблійний час, сама печера в час народження Христа знаходилась на південь від тодішнього міста. Ця яскиня і подібні до неї служили пастирям і їх стадам як притулок в погану погоду. Печера знаходилась немовби на зрізаному кам'яному беріжку і негайно від входу простягалась вниз. Її вузький вхід закривав виступ з скали, який беріг її перед заплавленням в період дощів.

Це священне місце народження Господа нашого Ісуса Христа після Його вознесенія сталося місцем паломництва перших християн. Не дивлячись на їх переслідування, напевне, над печерою був побудований скромний храм.

Цей храм дав зруйнувати в 135 р. римський імператор Адріан і побудував на його місці язичеський храм бога Адоніса.

Імператор Костянтин Великий дає побудувати в 326 р. великий кафедральний храм і над місцем народження Ісуса Христа. Над печерою будується шириною в вісімнадцять метрів октогон (восьмикутна будівля), до якого з західного боку приєднаний поздовжній кафедральний храм. Вхід в цей кафедральний храм є із західного боку через атріум (храмове подвір'я) і нартекс (портикус — портальна храмова передсінь) через три могутні двері на фасаді храму. Кафедрала, крім головного нефу, має ще чотири побічні, які відокремлені від неї колонадою. Головний неф, який вищий від побічних, збоку має розміщені окна, якими освітлений кафедральний храм. Цей храм, як і інші, що були побудовані над святими місцями, побудований в римському стилі, типовому на той час. За письмовими документами прочан тодішніх часів, цей прекрасний храм був прикрашений фресками, мозаїками, мармуром, золотом, дорогим брокатом і т. п. У своїй першопочатковій красі був майже двісті років. В 529 р. самаритяни напали на Палестину і значно знищили і храм Різдва Ісуса Христа, який в 530 р. відновив (поширивши і подовживши) імператор Юстиніан. Замість октогону імператор дав побудувати триконху (потрійну апсидну будівлю у виді трилистка). Персидський цар Хозрой під час свого наїзду на Палестину в 614 р. дозволив грабувати і підпалювати храми, лише храм Різдва Ісуса Христа був збережений. Цьому сприяло те, що персиди були дуже здивовані зображенням трьох мудреців (царів) з Персії, віддали їм честь і тим самим храм було збережено. Так як не було піддано винищенню в 638 р. каліфом Омаром ібн ель- Кгаттабом з Мекки Єрусалима та його храмів, так само був збережений і Віфлеєм. В південній апсиді триконху (в поперечному храмовому нефі), що звернена на Мекку, цей каліф молився, що дало право мухамедянам вважати цю апсиду місцем своїх молитв. Хрестоносці, які завоювали Святу Землю в 1099 р., укріпили храм тим, що побудували навколо нього укріплення проти нападів турків-сельджуків. В поперечному нефі (що проходить над печерою і перед головним олтарем) в північній апсиді є вхід, який веде до латинського храму св. Катерини. В південній апсиді є знов вхід на двір грецького монастиря, на якому розташована могутня сторожова вишка. З північної сторони головного олтаря знаходиться вірменська і абісінська каплиця, а з південної сторони цього олтаря — грецька. Вхід в печеру ще в XII ст. був із західної сторони, а саме прямо під амбоною (солеєю), що піднята разом з головним олтарем в сучасному на 60 см. Дивлячись на велику кількість прочан, цей вхід було замуровано і зроблено два входи з побічних каплиць з вірменської, абісінської і грецької. Печера має вигляд неправильного прямокутника, розташована із заходу на схід. Довжина печери 12,30 м, ширина — 3,15 м, а висота близько 3 м. В її східній частині в невеличкому кутку, між сучасними входами, знаходиться велика святиня — місце народження

Ісуса Христа (диви ілюстрацію). Це святе місце викладене мармуром і означене срібною зіркою з надписом: «Тут від Діви Марії народився Ісус Христос». Над цим місцем трохи вище знаходиться мармурова дошка, яка є олтарем, на якому православні служать літургію. З правого боку за входом є невеличка заглибина, в якій в скалі витесані ясла і облицьовані мармуром. Ясла — жолоб для корму, — не були нічим незвичайним в Палестині. В цих яслах лежав наш Спаситель. Навпроти цього місця є латинський олтар, засвячений пам'яті трьох мудреців. Підлога і стіни майже всієї печери облицьовані мармуром, там можна бачити навіть і первісний камінь. Цілу печеру освітлюють вічні світила, кілька малих ламп і свічок. Стіни ще прикрашені дорогоцінним брокатом і помітно й залишки мозаїки Різдва Ісуса Христа над святим місцем. Із західної сторони яскині, де був первісний вход, був і вхід і вихід у побічні печери, що прилягали до неї із північного боку. В сучасному періоді вхід в ці яскині з латинського монастиря. Це яскиня св. Йосифа, де явився йому ангел, яскиня, де жив і був похоронений св. Єроним, яскині безневинних дітей та ін. У дворі грецького монастиря було знайдено підземельні гроби, де серед костей дорослих знайшлись і численні кості дітей, що засвідчує про те, що тут проходило вбивство невинних дітей в часи народження Ісуса Христа.

Передбачається, що первісно навколо фасаду кафедрального храму були

Яскиня Різдва Ісуса Христа. Вліво — місце народження, позначене під олтарем срібною зірочкою. Вправо від цього місця — один з виходів з храму. Цілком вправо — ясла, видно лише римо-католицький олтар, самі ясла є навпроти цього олтаря за стовпом.

дві дзвінниці, а саме з правої і лівої сторони. Дослідженням можна було довести лише з північно-східної, тобто лівої сторони, оскільки на правій південно-східній стороні розташовується вірменський монастир. За виглядом вишок тодішнього часу вдалося реконструювати, як виглядала первісна дзвінниця. Вона мала чотирикутний фундамент з чотирма або більше приміщеннями над собою з каплицями. Ці каплиці були прикрашені малюнками, з-поміж яких кілька фігур збереглось досі. Напевне, на приказ султана Мухамеда II в 1452 р. або сторіччям скоріше, дзвони були взяті із дзвінниць і, як говорить усний переказ, були закопані в землю в латинському (франтішканському) монастирі. Під час розкопок в 1863 р. були віднайдені три дзвони, а в 1906 р. — дальших тринадцять різної величини.

Первісна стріха храму була з червоної цегли або з олов'яних дощечок. Нинішня стріха збереглася, напевно, з періоду імператора Юстиніана. Має дерев'яну конструкцію з цедрового дерева, вкрита жестом (бляхою), зазнала кілька реконструкцій. В 1482 р. старий олов'яний жест на стрісі було відремонтовано англійським королем Едвардом IV і князем бургундським Філіппом. Але тому що турки близько 1660 р. олово з стріхи використовували на виготовлення боєприпасів, то храм почав занепадати. Особливо руйнівного впливу зазнали мозаїки в храмі. Православним грекам в 1671 р. вдалося відновити цю стріху. Сама яскиня в 1869 р. зазнала пожар, який знищив прикрашення, а землетрус в 1927 р., крім храму, пошкодив і частину печери. Від головного і поперечного нефу головний олтар відділяє високий дерев'яний іконостас, який датується 1764 роком і позолочений був в 1853 р. На ньому розміщені дорогоцінні ікони, складені в три ряди (яруси), над якими височіє могутнє розп'яття.

Під час розкопок в 1934 р. в головному нефі, десь 75 см під підлогою, було віднайдено мозаїку. Але в побічних нефах знайдено було лише незначні крихти. Стіни цього храму ще прикрашають залишки з прекрасних первісних мозаїк з періоду Костянтина Великого.

Вся комплекс будівлі, серцевину якої становить храм Різдва Ісуса Христа, розташований близько на 12 000 м^2. Храм з півночі оточує латинський храм св. Катерини з франтішканським монастирем, грецький монастир на південному сході і вірменський на південному заході. Цей цілий комплекс творить якусь середньовічну фортецю місця молитви. Самий храм має довжину 53,90 м, а широту 26,15 м. Його поперечний неф з апсидами довгий 35,82 м. Артіум і нартекс з періоду Костянтина і Юстиніана не збереглись. Частину стовпів можна бачити перед храмом. З трьох могутніх входів у храм зберігся лише один середній. Небезпечні часи, які загрожували цій святині, примусили поступово зменшити цей вхід. В нинішній час людина середнього росту мусить зігнутись, щоб могла увійти в храм через такі низькі двері.

Храм Різдва Ісуса Христа та печера — це майно православних греків, латинників (римо-католиків) і вірмен. Ці конфесії стараються про утримування і ремонт святині. В храмі дозволено служити в певний час і сірійцям та коптам.

На схід від Віфлеєма на віддалі 2 км лежить поле, яким неслося ехо небесного співу: «Слава во вишніх...» Над місцем, де ангел сповістив про народження Ісуса Христа, був побудований храм в період Костянтина Великого, про що засвідчують залишки могутнього фундаменту і частина стовпів перед входом у сучасний підземельний храм — яскиню. Ця яскиня, напевно, була нижнім храмом тодішньої великої будівлі. Серед розкопок можна бачити частину мозаїки підлоги, а між двома частинами стовпів викладений з мармуру білий хрест. Над цим місцем явився ангел. Храм-яскиня має іконостас, а його прикрашення дуже скромне. Він служить для віруючих з близьких сіл.

Коли будемо славити свято Різдва нашого Спасителя прекрасними церковними піснями — колядами, то перенесімся духовно у Віфлеєм, щоб таким способом разом з тисячами і тисячами прочан ми могли прославляти цей величний празник всього християнства. *Прот. Михайло Дандар.*

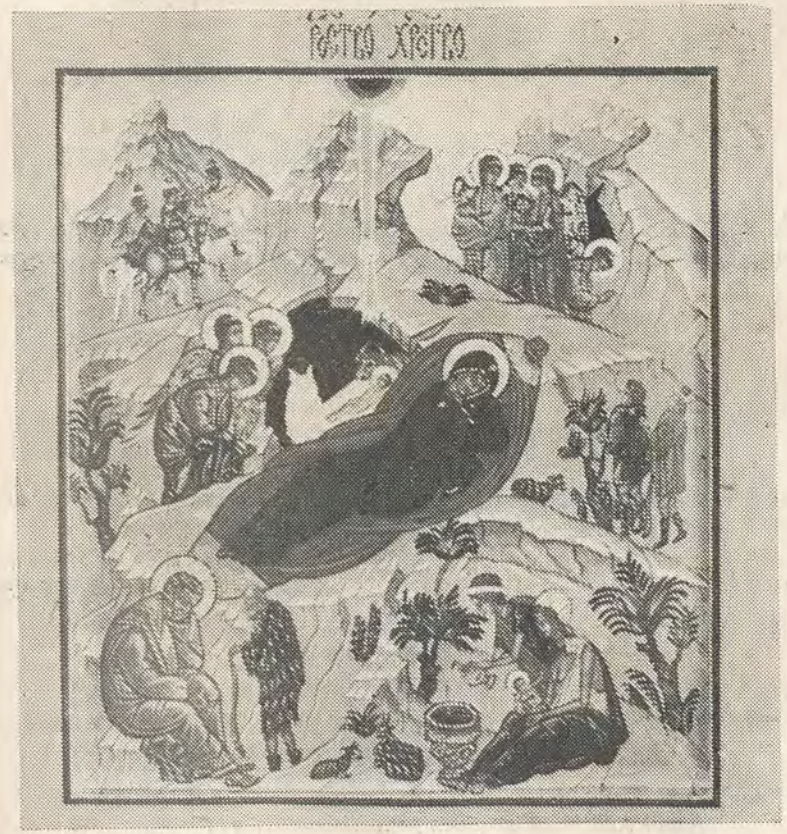

Різдвяна сценка

У сцені виступають такі персонажі: 4 хлопці-пастирі, одягнені у спеціальне вбрання, що складається з довгої білої сорочки, опоясаної косо від плеча до пояса широкою стрічкою, звичайно кольоровою, на головах мають високі шапки, як правило, з картону і кожен має в руці палицю із дзвінком. Два менші хлопці, одягнені в подібне вбрання, несуть т. зв. бетлегемик (віфлеємик) — з картону виготовлену малу церквочку, всередині якої є малюнок, що зображує народження Ісуса Христа, перед яким горить свічка. Сьомим є старий пастух, т. зв. Губа.

Коли група згаданих осіб прийде до дверей будинку, то всі задзвонять своїми дзвіночками, а один, як правило, перший пастир, вступить у хату і зарецитує:

Милий газдо і газдиньо, мила християнськая родино,
На моє вступленіє до дому вашого
Дайте позволеніє зо серця щирого.
Дайте 'то про мене і про моїх братов,
Жебы сме вас веселили в то велике св'ято.
Жебы'м давних предка звиков зостал вірним сином,
Щастя, здравля вам желаю, і вас щиро поздравляю:
Христос раждается!

(Домашні, як звичайно, відповідають йому: «Славите Єго!» Якщо ж не відповідять, трохи треба промовчати і почнеться знову дальше рецитування):

Може, сьте зведавы, што мня к вам привело,
Чуйте прото, што вам о том повіст моє слово,
Што ся стало, мила фамилійо, в далекой країні,
В невеликой віфлеємській убогой яскині.
Днесь дознатеся о вшиком,
Лем закличу моїх братов з тим моїм звончиком.

(Після цих слів він добре задзвонить, а це буде ознака для дальших пастирів і хлопців з бетлегемиком, що мають увійти в приміщення).

Коли інші пастирі будуть в хаті і бетлегемик вже буде десь на столі або на іншому придатному місці і світло буде горіти в ньому, то перший пастир почне співати:

Повічте нам, пастушкове, што сьте виділи,
Же сте ся ту в тому домі днесь появили.

До дальших слів приєднуються і всі інші:

Виділи сьме Дитя красне, народжене в Віфлеємі.

Другий пастир питається:

Дитя? Яке Дитя, не Дитя радості і спасенія?

Після цих слів всі співають:

Радость превелика світу ся з'явила,
Коль Пресвята Діва (2 х)
Сина породила.
Породила Єго без всякой болести
І повила Єго (2 х)
В великой радості.
Лем злобний цар Ірод дуже засмутился,
Же Цар всего світа (2 х)
Уже народился.

Перший пастир після того знову співає:

А кто вам то, пастушкове, кто вам ознамил,
Же ся Христос в Віфлеємі вночі народил?

Всі співом відповідають:

Ознамила ясна звізда, ведуща до Віфлеєма.

Третій пастир питається:

Звізда?

Четвертий пастир відповідає:

Не лем звізда!

Третій пастир знову питається:

А кто ще?

На це всі співом відповідають:

Ангел пастирям мовил:
Христос ся вам народил,
В Віфлеємі містечку Давидовом,
З покоління Юдового, з Пречистой Марії.

Перший пастир питається:

А што маме робити, як Го прославляти, не сказал вам о том ангел?

І знову всі співом відповідають:

Слухайте Бога Отца,
Неба і землі Творца:
«Сей єсть Сын Мой возлюбленный,
С неба на зем посланый,
Того послухайте!»

Другий пастир говорить:

О том вшитком, як ся тото стало, найліпше Губа буде знати, требало бы го, браття, днука закликати.

І всі кличуть:

Губо, Губо, гей!

Кашляючи, входить Губа, як старенький чоловік в кожуху, і говорить:

Ви мене ачей кличете,
Вином, пивом чи палінков погостити хочете?
Погар вина, то ми не пошкодит,
А палінка з гурков — тиж ми полагодит.

Третій пастир скаже:

Не о тім річ.

Губа на це:

А о чім?

Четвертий пастир скаже:

Повічте нам, Губо, як ся тото стало,
Як ся в Віфлеємі Боже Дитя народило?

Губа почне так:

Повім я вам, повім, мої любі діти, як бы'м вам не повіл,
О том вельком чуді, але перше, мої любі, собі заспівайме,
А мойому серцю веселости дайме.

Всі співають:

Божий Син днесь народился,
Свише ко нам понизился.
Із Діви нетлінной і Пренепорочной
Воплотился.
Породила Бога-Слова,
От кореня Давидова.
Божія Невіста, Марія Пречиста,
Якимова.

Губа почне:

Но, а тепер слухайте. Была темна, холодна ноч. Овци сме мали на полі, а як так сидиме при огні, зразу ся пред нами з'явила велика зоря. Йой, та то што ся стало?! Зйойкли сме і позираме, што то ся около нас робит. Зразу, як би ся нам очі отворили, бо страх нас зохабил, який сме мали, і пред нами видиме поставу — красний ангел стоїт пред нами і нам говорит:

«Радуйся, пастире, радость вам звіщаю:
Бог предивний народился, прийшов днесь со небес,
Аби спас люд свой весь, і утішился».

Лем што нам то ангел сказал, — продовжує Губа, — уж і невидимий стал і голос ангельський по цілому небу гласал:

«Слава во вышніх Богу, і на землі мир, во человіціх благоволеніє».

Всі пастирі тихим голосом співають, чутливо:

Ясна зоря нині сходит,
В Віфлеємі Цар ся родит.

Людське тіло Бог приймает,
І провини всім прощает.
Слава, слава Богу будь. (2 х)

Останній рядок співається двічі. Вся пісня співається на мелодію «Тіха ноц, света ноц . . .» Після того Губа продовжує:

Ой, зоря, зоря, необичайна і свята.
Зоря щастя, радості і світа.
Світа от світа, Бога істинна, от Бога істинна,
Будь же Єму честь, поклона і слава!

Далі Губа говорить із зверненням на хазяїна:

А тепер я, газдо, к вам ся обертаю:
Послухайте моє слово, і полезну раду:
Дома ся спасайте і до церкви ходьте!
На ранний звон, повічте си, пропадай мой сон!
На первий до церкви звон — Богу поклон!
На другий до церкви звон, понагляйся в Божий дом!
Як так Бога хвалите, то хвала і вам!
Молодим будьте к прикладу:
На молитву, мудре слово і згоду,
Не на гріх, сміх і зваду,
Би сьте не зазнали гладу.

Звертаючись до дітей, Губа говорить:

А ви, діти милі,
Будьте слушны і почливы.
На молитву рвучі, а на гріх лінивы.
В неділю і в свято в церкві пребывайте,
Не лем танці і забавы на розумі майте.
Дай же, Боже, вашой сем'ї так-то пребывати,
Бога, любов і статочность у серці носити.
Бы нас Он ізбавил от войны і гладу,
Біди, хворот і нещастя, і темного аду.
А, наконець, пане газдо, з вами ся прощаме,
Щастя, здравля і спокоя, так всі вам желаме.

Всі співають:

Вінчуєме, пане газдо
Тоты святкы святковати,
І натепер рочок ще веселіше
Нас дочекати. (2 х)

Повторивши останні два рядки останньої пісні, останнього віншу, пастирі виходять з будинку, щоб радісну вість про народження Божої Дитини в Віфлеємі занести в дальший будинок.

Пильнуй читання Священного Писання

Цей заклик читаємо у посланні св. апостола Павла, адресованому його ученикам і співпрацівнику Тимофею: «Поки прийду я, пильнуй читання (Писання), нагадування та науки. Не занедбуй благодатного дара в собі, що був даний тобі за пророцтвом із покладенням рук пресвітерів» (1 Тим. 4, 13—14). Св. Павло нагадує Тимофею його обов'язки пастиря душей, який має постійно проповідувати Слово Боже. Однак в цих словах ми відчуваємо також, що вони стосуються і всіх нас. Адже всі ми маємо постійно повчатися Словом Божим, щоб зростали ми до спасіння. Православна Церква ніколи не забороняла віруючим читати Священне Писання, навпаки, рекомендувала їм це робити і читати при цьому й коментарі, які написали святі отці Церкви. Може, хтось поставить перед собою питання: чому ж людям було дане Священне Писання? Чи не досить було б молитви і робити добрі діла?

Спробуймо відповісти на це питання.

Люди — це розумні єства, діла свої роблять свобідно, нагороджені вони безсмертною душею. Ми пізнаємо світ, в якому живемо, і використовуємо його блага. Поки мова йде про матеріальний світ, то це нам вдається, бо цей природній світ розпізнаємо природнім розумом. Однак існує і світ духовний. Коли звернемо увагу на цей духовний світ і роздумуємо про нього, коли намагаємось порозуміти вічного і святого Бога, Який є невидимим, і все ж проявляється у світі і в людині, то бачимо, що це пізнання природньому розуму вже так легко не вдається. Багато людей, які роздумують про природу і про її закономірності та таємничості, прийдуть до заключення, що над цим видимим світом Щось є, що пересягає все природне і зрозуміле. Многі намагалися відповідати на питання, що це таке таємне й абсолютне, живе і підносяче, надсвітнє Єство? Їх відповіді були філософські, отже, різні, недосконалі і неточні, хоч це Щось називали словом Бог. Для природнього розуму залишається Бог в своїй суті скритим і таємничим, непостижимим. Розум людини стоїть перед існуванням невидимого світу, — як перед мучаючою розгадкою. Лише розумом людина не може постигнути цілком правильно суть питання про моральний закон життя і про способи, як треба жити, щоб здобути вічне спасіння, по якому людина прагне. Люди, що покладаються лише на розум, часто є зовсім безрадними, якщо мають відповідати на питання про безсмертність душі і про питання майбутнього життя. На ці питання природній розум відповідь, яка б людину повністю заспокоїла, не дає, а тому іноді люди починають і думати, що духовний світ, вічне життя і вищий моральний закон не існують.

Чому природнім розумом не можемо дати відповідь на ці глибокі питання і хто може на них відповісти?

Природній розум нездатний дати відповідь на це тому, бо людина — єство, засмічене гріхом, який запричиняє, що розум відірваний від серця людини, затемнений пристрастями і злом, а тому позбавився здатності прямо пізнавати духовний світ. Правда, людина в моменти духовного зростання, очищення, мрії по правді, своїм розумом і чуттям може піднятись вище й усвідомити собі, що цей прекрасний і мудро узгоджений світ (якщо людина грішно не вплинула на нього і не показила його) мусить мати Премудрого і Досконалого Сотворителя, Який над усе Красивий і Святий. Також може частково піднятись розумом для порозуміння суті морального закону. Про першу можливість говорить старозавітній Псалміст: «Небо звіщає про Божую славу, а про чин Його рук розказує небозвод» (Пс. 18/19, 2), а мудрий св. апостол Павло говорить, що людям «те, що можна знати про Бога, явне для них, бо їм Бог об'явив. Бо Його невидиме від створення світу, власне Його вічна сила й Божество, думанням про твори стає

видиме. Так що нема їм виправдання, бо, пізнавши Бога, не прославляли Його, як Бога, і не дякували, але знікчемніли своїми думками, і запаморочилось нерозумне їхнє серце» (Рим. 1, 19—21). Про другу можливість, отже про часткове пізнання суті і основи морального закону, сказав той самий св. Павло, що «коли погани, що не мають Закону, з природи чинять законне, вони, не мавши Закону, самі собі Закон, що виявляють діло Закону, написане в серцях своїх, як свідчить їм сумління та їхні думки, що то осуджують, то виправдують одна одну» (Рим. 2, 14—15). Значення цих слів з послання св. Павла Римлянам протлумачив св. Афанасій Александрійський так: «Всім людям закон вроджений і всі, хоч не вчилися, за природою і з самого створіння можуть пізнати Бога».

Пізнання духовної вітчизни Божої, яку здобуваємо цим способом, не є, отже, досконале і повне. Небезпека недосконалого і неповного пізнання полягає в тому, що до нього приєднуються найрізноманітнішим способом помилки. Якщо ці знання не освітлені Божим світлом, то дуже легко їх грішна людина може показити і перевернути. Тому сам Бог, який є благодатним і любить людину, виходить назустріч людині, розкриває перед нею правду про Себе і правду про духовне життя і спасіння. Це розкриття Боже людині називаємо явленням Божим. Спочатку Бог розкрив себе світу за допомоги мужів, які жили перед приходом Спасителя — Сина Божого на землю, потім Бог явив себе в повній мірі через Господа Ісуса Христа. Св. Павло це виразив прекрасним вступом до свого послання Євреям: «Багато разів і багатьма способами в давнину промовляв був Бог до отців через пророків, а в останні ці дні промовляв Він до нас через Сина, що Його настановив за Наслідника всього, що Ним і віки Він створив. Він був

Архієпископ Чернігівський і Ніжинський Антоній проповідує михалівським віруючим.

сяєвом слави та образом істоти Його, тримав усе словом сили Своєї, учинив Собою очищення наших гріхів, — і засів на правиці величності на висоті» (Євр. 1, 1—3). Ісус Христос навчив пізнавати Бога і правильно служити Йому насамперед своїх учеників і апостолів, які нам зазначили в Священному Писанії Нового Завіту вчення і діла Сина Божого Ісуса Христа для нашого досконалого напучення і наслідування. З того, що було сказане, ясне, що Боже явлення було дане з благодаті Божої вже першим людям ще перед тим, як вони прогрішилися, і їх грішним потомкам, яких сам Бог через пророків вів до правди, виховував їх і беріг, підбадьорював їх любов до Бога і стремління по Спасителю, який розкрив і звістив всю правду світу. Він сам, Ісус Христос, як говорив, є досконалою «дорогою, і правдою, і життям. До Отца не приходить ніхто, якщо не через Мене» (Іоан. 14, 16). Це пізнання Бога через Ісуса Христа тому називаємо надприроднім Явленням, на відміну від пізнання природнього через спостереження і дослідження творіння Божого і через усвідомлення власного духовного життя. Частково надприроднє Явлення зазначили святі отці-пророки в Старозавітній Церкві, тобто перед Христом, в біблійних книгах Старого Завіту, і в кульмінаційному виді, як Явлення самого Сина Божого, святі люди, евангелісти й апостоли в святих книгах Новозавітньої Церкви Христової, в Новому Завіті.

На початку Нового року візьмім на себе завіт: якнайчастіше розкривати і читати книги Явлення Божого, книги Священного Писання, роздумувати про їх зміст, вчитися з них вищій мудрості духовного життя і рости з цією поміччю Слова Божого для досконалого християнського життя. Тож пильнуймо читання Священного Писання.

П. А.

Архієпископ Антоній і Преосвященніший владика Никанор під час св. Літургії у Михалівцях 25. 10. 1981 р.

О. прот. проф. д-р Милан Шесан

7 червня 1981 р. на 71 році життя в Сібіу (Румунія) спочив о. прот. проф. д-р Милан Шесан. В його особі Румунська Православна Церква втрачає передового працівника і богослова. Вістка про його кончину засмутила і багатьох в Чехословаччині, де його добре знали; опублікував він много статей в церковних журналах, календарях і в науковому журналі «Бізантіно-славіца». В Румунії він багато писав про Чехословаччину, переклав декотрі визначні літературні праці і тому заслуговує, щоб і цим шляхом вшанували його пам'ять.

О. прот. проф. д-р Милан Шесан народився 5 квітня 1910 р. в місті Чернауц і був сином видатного румунського каноніста д-ра Валеріана Шесана, бувшого професора Чернауцького університету. Мати родом була з Праги. Початкову школу почав відвідувати у Празі, а пізніше в Чернауці, куди переселилися батьки. Середню школу закінчив в 1928 р. і негайно після того почав вивчати богослов'я. В 1932 р. почав вивчати історію і філософію Карлового університету у Празі, а в 1935 р. він був промований на цьому університеті на доктора історичних наук. Через два роки він здобув академічне звання доктора православного богослов'я. Темою його докторської роботи була історія Сербської Православної Церкви від першопочатків до 1766 р.

З 1937 р. почав працювати старшим викладачем чеської мови, читав лекції із загальної церковної історії на богословських факультетах в Чернауці, Сучеаві, Бухаресті і Сібіу, де жив від 1949 р. до 1980 р., коли пішов на пенсію.

О. Милан пристрасно виконував своє священиче покликання, богослуження справляв з великою вірою і побожністю, з духовною радістю і дуже любив своїх слухачів, яким допомагав всебічно. Як історик був добре відомим як вдома, так і в світі. Кілька років він репрезентував Румунську Православну Церкву в ХМК і взяв участь у 25 екуменічних конференціях.

Досконало володів кількома мовами, невтомно вивчав і збагатив православне богослов'я многими науковими роботами. В Румунії і за кордоном опублікував 275 наукових робіт, 692 історикознавчих та богословських статей, 100 статей про діяльність ХМК, біля 880 рецензій, десь 970 проповідей і т. п. (Ближче про це сказано в книзі про о. Милана Шесана, автором якої є А. Іві).

З чеської на румунську мову переклав твір Коменського «Материнська школа», який вийшов друком в Бухаресті в 1936 р.

Значно він вплинув і на галузь філології, завдяки чому румунські філологи високо оцінюють його праці і часто згадують його ім'я. В 1939 р. він опублікував твір під назвою «Походження і час першого перекладу Священного Писання на румунську мову». В цьому напрямі він захищав власний погляд —теорію відносно виникнення румунських перекладів, яка в румунській мові називається — «теорія аутогтона». Він не погоджувався з поглядами великих румунських вчених, як, наприклад Ніколае Йорга, Іона Біану, Ал. Росетті, але доказував, що перші переклади Священного Писання виникли з домашньої ініціативи, не на основі чужих впливів. Отже, це була внутрішня національна потреба. Детальніше про це він говорить у своїй праці на дану тему.

Окремо він займався питанням значення слова «ортодоксія» (православ'я) і результати його дослідження є великим внеском у православне богослов'я і православну церковну думку.

Мені як його слухачеві тяжко примиритися з думкою, що цей зразковий священик і професор богослов'я, науковий працівник вже не живе і що в наших журналах вже не будемо могти зустрічатись з його глибокодумними і переконливими статтями, які так міцно розвивали богословську думку віруючої людини.

Життя Православної Церкви в Чехословаччині в Румунії було добре відоме якраз завдяки отца Милана. Він же знайомив читачів і про інші досягнення Чехословаччини, він глибоко любив наш народ. Засвідчує про це і нагорода — Орден св. Кирила і Мефодія, який йому було присвоєно в 1960 р.

О. Милан Шесан спочиває на цвинтарі в Сібіу, де 9 червня 1981 р. його відпровадило в останню путь багато священиків, професорів, богословів, віруючих, наукових працівників і діячів культури на чолі з Святійшим Юстином, Патріархом Румунської Православної Церкви.

Останніми роками він утримував жваві стосунки з професорами Православного богословського факультету в Пряшеві, постійно передплачував церковні журнали і календарі Православної Церкви в Чехословаччині, його радували нові скрипти згаданого факультету, які він радо читав, і молодих людей спрямовував на наукову роботу.

Творчість о. Милана Шесана обширна, і тому він буде жити в наших серцях і думках як велика особа: науковець, богослов, історик, філолог, священик і вчитель, одним словом — професор ШЕСАН.

Прот. Васіле Петріца, Ресіта — Румунія.

Толеранційний патент і Православна Церква

В жовтні і на початку листопада ц. р. некатолицькі церкви бувшої Австро-Угорщини пригадують видання Толеранційного патенту імператором Йосифом II. До видання Толеранційного патенту некатолицькі церкви в Австро-Угорщині проживали дуже смутний період. Тиск Римо-Католицької Церкви, стремління вищого клерусу та єзуїтів окатоличити всю імперію не зазнавали лише протестантські церкви, але значно й Православна Церква. Історія не зазначає лише сильну реформацію, але і т. зв. унію, тобто стремління Римо-Католицької Церкви привести православних в лоно Рима за допомоги єзуїтів і віденського імператорського двору.

Загальновідомо, що для некатолицьких церков Толеранційний патент означає свіжий подув релігійної свободи, після темної ночі він приносить ясні зорі нового світанку зновувідродження, оживлення і розвитку своїх віросповідань, — і хоч Толеранційний патент не приніс зрівноправнення некатолицьких віросповідань з Римо-Католицькою Церквою. До проголошення Толеранційного патенту некатолицькі церкви (крім протестантських в Трансільванії) були нещадно переслідувані, храми насильно відбиралися від них і некатолицький народ піддавався найжахливішим переслідуванням, — не було ніякого захисту з боку закону. Все це мав усунути Толеранційний патент; він мав налагодити релігійні відносини в Австро-Угорщині, зокрема серед некатоликів.

Толеранційний патент окремо був проголошений для австрійської частини імперії і був підписаний імператором Йосифом II 13 жовтня 1781 р.; для Угорщини був проголошений і підписаний 25 жовтня 1781 р.; для Трансільванії 29 жовтня (респ. 9 листопада) 1781 р., а для Ломбардії ще пізніше.

Толеранційний патент для Угорщини складається з 18 статей і стосується і православних Угорщини (румунів, сербів і русинів). Толеранційний патент для Трансільванії майже тотожний з тим, виданим для Угорщини, лише в формуляції є певні розходження. Саме в Трансільванії єдино православне віросповідання сильно пригнічувалося, реформаційні церкви вже від XVI ст. користалися релігійною свободою, а Римо-Католицька Церква, пізніше єзуїти і австрійські правлячі кола не допускалися в Трансільванії таких злодіянь стосовно евангеликів, реформованим та уніатів, як відносно до Православної Церкви. У вступі наведено, що Толеранційним патентом «надаються особливо в Трансільванії, де закони предків не давали повної зносимості стосовно православних», такі права: ... і православним дозволяється приватне виконування їх релігійних обрядів ... і там, де публічне відбування їх обрядів їм не дозволялось, однак все це лише не на шкоду католицьких привілеїв; в селах, в яких живе хоча б 100 православних сімей і в них є досить засобів, можуть побудувати храми, школи і лікарні, але без вежей, дзвонів, вхід не сміє бути з боку площі; з випадку у випадок імператор може православним давати право захищати і громадські обов'язки; не мають примушуватися брати участь у католицьких богослуженнях і давати школи католицьким священикам; у змішаних сім'ях — якщо мати є православна, то ні одна дитина не має належати до її релігії, якщо ним є батько, то лише хлопці мають бути православні, а коли батько переступить до католиків (респ. уніатів), то всі неповнолітні діти, народжені православною матір'ю, йдуть за батьком; збирати будь-які гроші в храмах забороняється; відвідини церковних представників дозволяються лише не на шкоду відвіданих; синоди можуть бути скликані лише після попередньої згоди імператора; в Трансільванії ніхто не сміє бути покараним грошима або фізично (палицею) за свою віру, лише коли порушує громадський порядок. Толеранційний патент особливо восхваляється в протестантських церквах

Австро-Угорщини і за те, що приніс некатолицьким церквам, тобто хоча б зносимість їх релігії, — це за досвідом, що для раба, що прагне здобути свободу, і напівсвобода є дорога; імператор Йосиф II восхваляється як визволитель з вавілонського рабства і т. п., що не раз надміру надноситься. Залишається незаперечним історичним фактом, що Толеранційним патентом кінчається в Австро-Угорщині період нещадного переслідування некатолицьких релігій, але ми гадаємо, що проголошення Толеранційного патенту було й історичною необхідністю даного часу. Адже що примусило Йосифа II проголосити Толеранційний патент?

Помилковим було б твердження, що до проголошення Толеранційного патенту вели його якісь симпатії до некатолицьких конфесій, в гіршому разі милосердя над пригніченим некатолицьким народом. Ні! Імператор Йосиф II залишився добрим католиком до самої смерті. Для Йосифа II релігійна зносимість була другорядною проблемою, але вона дуже добре підходила монархічним абсолютистським стремлінням, — і в його владарських поступах саме це було першорядним. Його інтересом було встановити єдину абсолютистську державу, зламати силу шляхти. Розпочав він свої кроки на релігійному полі, бо саме тут шляхта була найбільш вразливою і кожний удар проти шляхти мала відчути і вища церковна ієрархія і навпаки. Вже на початку 1781 р. він відновив «плацетум регіум», яким заборонив угорським єпископам звертатись до Рима й публікувати папські булли без попереднього королівського дозволу; відібрав настоятелям ордени, якщо вони мали місце своєї посади в Римі або за кордоном; встановив право на угорські монастирі і підпорядкував угорські ордени місцевим єпископам; до Толеранційного патенту він поступово добавляв 13 інтиматів, якими притупляв вістря Толеранційного патенту; ліквідував маріанські конгрегації і більшість монашеств; підпорядкував державі виховання священиків і т. п. Але дуже визначні і довге значення мали його реформи на полі адміністрації, шкіл і судочинства. В листопаді 1781 р. в Австрії, а 22 серпня 1785 р. в Угорщині він скасував кріпацтво. Всіма цими своїми реформами Йосиф II хотів досягти одного: перетворити свою успадковану владу над країною в єдину державу і тому все він підпорядковував інтересам держави. І Толеранційний патент цілком підходив для такого стремління.

Але значення Толеранційного патенту для Православної Церкви було дещо іншим, ніж в протестантських церквах. Щоб порозуміти це значення, треба брати до уваги інші історичні особливості життя православних в Австро-Угорщині.

Австро-Угорщина аж до другої пол. XVIII ст. була багатонаціональною державою. А все ж таки національне питання не існувало і суперечки між членами окремих національностей були випадковими. Ситуація змінилася в другій половині XVIII ст. після поширення границь Угорщини (внаслідок відступу турків). Перші значніші національні суперечки виникли в Угорщині між сербами і угорцями і між хорватами і сербами. В Трансільванії національна свідомість пробудилась на кілька десятиріч скоріше, ніж в інших національностей Австро-Угорщини (в мадярів внаслідок того, що тут у судочинстві вживалась угорська мова, від 1565 по 1714 рр. — але особливо у румунів завдяки т. зв. «Латинської трансільванської школи»). Релігійний антагонізм був надмірний в цілій імперії.

Де знаходилися православні? Якої національності вони були?

1. В Трансільванії. Тут їх було найбільше, і були ними румуни.
2. В Угорщині:
а) В темешуарському Банаті — були це румуни, а також серби;
б) В чотирьох південно-східних жупах Угорщини — були це серби;
в) В Кришані — були це румуни і лише в Арадській жупі мало сербів;

г) В Мараморощі — були це румуни;
д) На Закарпатській Україні, бувшій Підкарпатській Русі і на Східній Словаччині — були це русини (українці);
3. В Австрії:
а) В Буковині і Галичі — були це румуни й українці.

(Далі буде).

З життя Пряшівської єпархії

АРХІЄРЕЙСЬКІ БОГОСЛУЖЕННЯ

● Преосвященніший владика Николай, єпископ Пряшівський, 18 і 25 жовтня ц. р. у кафедральному храмі св. Александра Невського служив св. архієрейські Літургії за участі пряшівського духовенства і диякона о. Еміля Ярковського.

НАРАДА АРХІДЕКАНІВ

● 20 жовтня ц. р. відбулась у Єпархіальній Раді у Пряшеві нарада окружних архідеканів, на якій окремі учасники інформували про стан в архідеканатах і назначили терміни осінніх окружних нарад духовенства. **М. К.**

З життя Михалівської єпархії

ПРЕОСВЯЩЕННІШИЙ АНТОНІЙ, АРХІЄПИСКОП ЧЕРНІГІВСЬКИЙ І НІЖИНСЬКИЙ, В МИХАЛІВЦЯХ

● Від 23 до 26 жовтня ц. р. православну Михалівську єпархію відвідав дорогий гість — Преосвященніший Антоній, Архієпископ Чернігівський і Ніжинський, якого дорогою супроводив о. прот. Григорій. Дорогий гість 25 жовтня ц. р. служив у кафедральному храмі в Михалівцях архієрейську св. Літургію.

Перед храмом Архієпископа Антонія вітали куратори традиційним способом — хлібом-сіллю, а діти — букетами квітів. В храмі гостя вітав о. прот. Штефан Горкай, настоятель храму.

Св. Літургію служив Преосвященніший владика Антоній разом з владикою Никанором, єпископом Михалівським, і духовенством. Проповідь говорив Преосвященніший Антоній, яку присутні слухали з великою увагою. На кінець богослужень дорогого гостя поздоровив владика Никанор, подякував йому за відвідання Михалівської єпархії і пожелав йому міцного здоров'я і багато сил до дальшої архіпастирської праці.

Відвідини Преосвященнішого владики Антонія ще далі поглибили наші братні відносини з Руською Православною Церквою, що зазнали останніми роками небувалого розвитку в дусі евангельської любові.

АРХІЄРЕЙСЬКІ БОГОСЛУЖЕННЯ

● Преосвященніший владика Никанор, єпископ Михалівський, 4 жовтня, а також 11 жовтня ц. р.

служив св. архієрейську Літургію у православному кафедральному храмі в Михалівцях. З владикою служив о. прот. Штефан Горкай, настоятель храму, і о. митр. прот. Іоанн Хома, директор Єпархіальної Ради.

ОДПУСТ У НИЖНІЙ РИБНИЦІ

● 18 жовтня ц. р. одпустові торжества відбувалися за старим стилем у православному приході в Нижній Рибниці з нагоди свята Покрова Пресвятої Богородиці. У торжествах взяв участь Преосвященніший владика Никанор, єпископ Михалівський, якого супроводив митр. прот. Іоанн Хома, директор Єпархіальної Ради. Дорогого гостя куратори вітали хлібом-сіллю, а діти гарними віршиками і букетами квітів. У дверях храму владику вітав настоятель приходу о. Іоанн Гатрак. Торжественну св. Літургію служив єпископ Никанор за участі о. прот. Іоанна Хоми, настоятеля приходу о. Іоанна Гатрака, о прот. Іоанна Мантича і о. Іоанна Глиганича, настоятеля приходу в Стащині. Проповідь на тему свята говорив митр. прот. Іоанн Хома. Преосвященніший владика освятив престол і нагородив настоятеля приходу о. Іоанна Гатрака саном протоєрея за успішну духовну діяльність. Одночасно єпископ нагородив похвальною грамотою кураторів за старання про храм. Слово до вірників говорив і владика Никанор, одночасно поблагословивши їх.

Дорогий гість Архієпископ Антоній дає цілувати віруючим св. Хрест.

Храмове свято у Вернарі

З нагоди храмового свята Різдва Пресвятої Богородиці 6 вересня ц. р. відбувались одпустові богослуження у православному приході у Вернарі Попрадського округу. Урочисті богослуження справляв о. прот. Іоанн Білоруський, настоятель приходу у Швермові Банськобистрицького округу, разом з о. Юрієм Галандою, настоятелем приходу в Любиці, і місцевим священиком о. прот. Петро Баяєм. Проповідь на тему свята говорив о. Юрій Галанда. Храм був переповнений вірниками. По св. Літургії була відслужена Вечерня, під час якої о. прот. Іоанн Білоруський мирував вірників. Відбувся і обход храму з читанням Євангелій. Настоятель на закінчення торжества подякував духовенству за участь, віруючим за молитви.

І. Г.

НА НАШУ ПРАВОСЛАВНУ ЦЕРКОВНУ ПРЕСУ ДАРУВАЛИ: родина Костичакова, Великі Ревіштя — 50 Кчс, Юстина Шмигова, Межилабірці — 50 Кчс, родина Деложицька, Сечовце — 20 Кчс, Анна Перогова, Убреж — 50 Кчс, Ф. Русинкова, Вранов — 50 Кчс, а також такі віруючі із Шамудовець — Анна Андрейова — 30 Кчс, Анна Голоничова — 50 Кчс, Анна Грегова — 50 Кчс, Віртешова — 30 Кчс, Гідова — 50 Кчс, Романчакова — 30 Кчс, Джуганова — 50 Кчс, Андрій Кощо — 50 Кчс, Зузана Варгова — 50 Кчс, Анна Пальовчикова — 50 Кчс, Михайло Репаський — 50 Кчс, Марія Егріова — 50 Кчс, Марія Коцурова — 50 Кчс, Розалія Гудакова — 50 Кчс, Юрій Федор — 50 Кчс.

Всім, хто дарував на фонд преси, щиро дякуємо. Прізвища дальших опублікуємо у наступному номері нашого журналу.

Христос раждается!

Приємне і Богом благословенне прожиття празника Різдва віфлеємського Дитяти, Спасителя нашого Ісуса Христа, Вам, наші дорогі читачі, Вашим родинам і всім нашим православним чадам желають працівники нашої редакції. У НОВИЙ 1982 РІК вступайте з міцним здоров'ям, сповнені елану до праці на благо нашої Церкви і суспільства. Най благословить нас Господь Бог і наступного року.

РЕДАКЦІЯ.